

Harde emancipatie betekent uitstoting, zachte emancipatie is grenzen opzoeken

Interview met Ruard Ganzevoort

Monique Doppert en Mariette Hermans

Published in: M. Doppert & M. Hermans, *Liefde en haat. Homoseksualiteit in multicultureel Nederland*. Kampen: Ten Have 2006, 112-123

Ruard Ganzevoort

Geboren: 1965, Haarlem

Studie: theologie, Utrecht

Geloof: protestants

Huidige functie/werk: hoogleraar pastorale theologie aan de VU (Amsterdam) en universitair hoofddocent Theologische Universiteit (Kampen)

Gesproken: 30 januari 2006

Hij woont in het oude stadshart van Utrecht, centraal gelegen ten opzichte van zijn beide werkplekken. Zijn werkkamer kijkt uit op het stadsrumoer langs de Oude Gracht. De boekenkast tegenover de grote tafel is gevuld met sprookjesboeken vanuit alle windstreken.

Ruard Ganzevoort is gefascineerd door religie. Godsdienst is een periode uit het openbare leven weggeweest. Religie werd teruggedrongen in het privé-leven. 'Nu is het terug in het publieke veld, onder andere door de aanslagen van 11 september 2001 en de moord op Theo van Gogh. Het verschil is alleen dat de religie niet meer door instituties zoals kerken, moskeeën en religieuze organisaties wordt vertegenwoordigd. Mensen zijn mondig en nemen zelf beslissingen. De religie, ook de christelijke, is veel vrijer aanwezig, het komt terug op televisie en in de kunsten. Wilde devotie, noemt een collega het.'

Ganzevoort ziet dat het betekent dat ook de religieuze tradities rekening moeten houden met deze mondigheid. En voor de christelijke kerken is dat al vanzelfsprekender dan voor de moskeeën. Ganzevoort erkent dat daar een spanningsveld zit. 'In religies heb je altijd te maken met een soort absolutisme. Er zijn natuurlijk liberale kerken die meer relativeren en nuanceren. Dat past ook goed in deze tijd maar het verwatert sneller. Een stroming die zich exclusief opstelt, versterkt daarmee ook voor de gelovigen het gevoel dat dit de enige

waarheid is. Maar dat gevoel van exclusiviteit verdraagt zich niet met het zoeken naar consensus en compromissen.’

Tussen de wereld van de religie en homoseksualiteit zit, volgens hem, een diepe kloof. Beide laten zich soms moeizaam combineren. ‘Als men moet kiezen, wordt het meestal het een of het andere. Waarom het botst? Dat betekent dat er een verband is. Er is een connectie tussen religie en seksualiteit. Het gaat bij beide om iets dat ons diep in onze identiteit raakt. Om het wezen van wie je bent en hoe je verbindingen aangaat met anderen. Als je kijkt naar de geschiedenis, dan zie je seksualiteit en religie soms in elkaar overlopen in liefdesmystiek en vruchtbaarheidsriten. Dat geldt ook voor homoseksualiteit, maar tegelijk staat dat haaks op de ‘gewone’ verbinding van seksualiteit en religie.’

Als hoofdrolspelers ziet hij vooral de orthodox- christelijke en de evangelische kerken. Ook de top van de rooms-katholieke kerk hebben een moeizame verhouding met homoseksualiteit. ‘Ze tobben ermee. Sterker, ze ontlene daaraan een deel van hun identiteit omdat ze zich op dat punt onderscheiden van de rest van de samenleving. Iedere groep die de waarheid claimt moet zich ergens op onderscheiden. Het moet zichtbaar zijn waar je anders bent dan de buitenwereld.’ De vraag blijft waarom uitgerekend bij dit onderwerp? Waarom is de omgang met homoseksualiteit een belangrijk verschilpunt tussen de orthodoxe en liberale kerk en tussen deze kerk en de samenleving? Ganzevoort werpt de vraag zelf op, wetende hoe complex het antwoord is. ‘Belangrijk is in ieder geval dat homoseksualiteit de burgerlijke samenleving aantast. Rollen tussen mannen en vrouwen verschuiven. Het gezinsleven, het kostwinnerschap, het gezicht naar buiten. Als je accepteert dat het ook allemaal anders kan, dan levert dat een chaotische wereld op en dat tast het gevoel van veiligheid en vanzelfsprekendheid aan.’

Volgens hem is het in deze context heel belangrijk dat het om erotiek gaat, zowel bij religie als bij homoseksualiteit en seksualiteit in het algemeen. ‘Het gaat om het verbinden van jezelf aan een ander. Freud meende zelfs dat religie en seksualiteit in elkaars verlengde liggen. Dat gaat niet helemaal op, maar hij heeft wel een punt. De meeste moeite met homoseksualiteit hebben de godsdiensten met een mannelijke godsbeeld en waar mannelijke gelovigen de dienst uitmaken. Juist bij hen is homoseksualiteit zwaar taboe. De intimiteit tussen een mannelijke god en mannelijke gelovigen maakt het *tricky*. Daar komt homoseksualiteit gevaarlijk dichtbij, dat kan in elkaar overlopen. Het is niet zo vreemd dat juist homoseksuele gelovigen als de dichter Jaap Zijlstra en Gerard Reve zulke warme geloofsgedichten maken. Zij verstaan deze intimiteit als geen ander.’

De relatie van Ganzevoort met homoseksualiteit is een stevige. Hij is zelf homo, al is dat niet altijd even zichtbaar geweest. Hij had tijd nodig om dat voor zichzelf helder te krijgen. Gedurende een zestien jarig huwelijk kregen zij vijf zoons. ‘Ik heb daarvan geen moment spijt. De laatste vier jaar heb ik mijn leven meer

ingericht langs homoseksuele lijn. Inmiddels woon ik hier een paar jaar met mijn man Marc.' Dit lag moeilijk in de kerk waaruit hij komt. Tot 1997 was hij predikant in een gemeente. Formeel was hij nog steeds met die gemeente verbonden, ook al werkte Ganzevoort aan de universiteit. Vorig jaar is hij na tweeëneenhalf jaar van gesprekken en procedures uit het ambt van predikant ontslagen. Hij heeft zijn ontslag aangevochten omdat de ontslaggrond lag in zijn relatie en niet in zijn functioneren.

'Ja, je kan zeggen dat dat een vorm van discriminatie is. Maar je moet begrijpen dat men binnen de kerk enerzijds probeert om vast te houden aan de waarheden zoals men ze uit de bijbel denkt te halen. En anderzijds probeert om pastoraal om te gaan met homo's. Daarom wilden ze er geen strafzaak van maken maar alleen een ontslag. Dat maakte de discussie ook wat troebel. Er is helaas dan ook geen dialoog ontstaan. Wel kwam het soms met mensen tot een echt gesprek, zowel met voor- als tegenstanders. In die gesprekken ging het ook over de eigen pijn en moeite van mensen. Dat was positief.'

Hij is niet weggelopen maar in het conflict blijven staan om principiële redenen. Het gaat niet om zijn persoon maar om de vraag hoeveel ruimte er binnen de kerk is om te functioneren, ook als homo. 'Dat is heel verschillend. In de kerk waarin ik predikant was, bleek die ruimte er nog niet. In de PKN, de grote protestantse kerk is meer ruimte. Ik heb gemerkt dat dialoog voeren soms pijn doet. Daaraan ontkom je niet. Dat je elkaar in de weg zit, en dat je daar over en weer pijn aan kunt opdoen. Daarom heb ik ook geen behoefte om het achteraf mensen kwalijk te nemen. Zo loopt het kennelijk. Er komen betere tijden.'

In Nederland hebben homoseksuelen het makkelijker dan in de rest van de wereld. Dat is een feit. Maar er zijn ook problemen. Eigenlijk is dat het geval zolang een scherp onderscheid tussen homo en hetero wordt gemaakt, vindt Ganzevoort. 'Dan is er namelijk een latente afwijzing, een marginalisering die in discriminatie kan omslaan. Ik merk daar overigens niets van als ik gewoon op straat rond kijk, maar ik weet ook wel dat het op sommige momenten beter is om niet hand in hand te lopen.'

De emancipatie van vrouwen en homo's is wellicht in juridische zin voltooid. Maar sociale verhoudingen in de samenleving laten zich niet bij wet afdwingen. Er is ook een mentaliteitsverandering nodig en dat is een langduriger proces. Ganzevoort beschouwt het als positief dat hij jongeren met rollen ziet spelen. 'Vriendschap en seksualiteit, homoseksualiteit en heteroseksualiteit, je hoeft niet per se voor het een of het ander te kiezen. Ze lijken het wat minder scherp te stellen. Dat zie ik bijvoorbeeld ook terug in de media. En als jongeren nu ontdekken dat ze homo zijn, dan vinden ze hun weg vaak veel sneller en ongecompliceerder, met minder tragische strijd. Dat geldt nog niet overal. Zeker in religieuze en etnische groepen is het soms nog erg moeilijk. Maar er is al wel veel veranderd.'

Ganzevoort ziet, letterlijk voor zijn voordeur, het uitgaansleven bloeien. Volgens hem zijn in Utrecht elk weekend dansfeesten en is de grens tussen homo-gelegenheden en de rest van de uitgaanswereld aan het vervagen. Het wordt allemaal speelser en opener. Wat betekent dat voor homo's uit orthodoxe religieuze groepen?

'Zowel orthodox-christelijke als orthodox-islamitische groepen voelen zich vaak in de hoek gezet. In het publieke debat spelen ze nauwelijks een rol. Ze worden vaak als achterhaald en ouderwets weggezet. Er is een soort publieke vanzelfsprekendheid dat we een modern en tolerant land zijn. Alles wat daarin niet meegaat, noemen we fundamentalistisch. Daarmee is het afgeserveerd. Het probleem is dat we daarmee onderdogs creëren. Mensen voelen zich miskend en gaan niet meer in gesprek met anderen. Dat leidt tot eilandjes van onverdraagzaamheid.'

Homo's binnen deze groepen raken makkelijk tussen de wal en het schip, constateert Ganzevoort. Zij zien het vrije homo-leven maar horen daar niet bij. Binnen het homo-circuit is het niet vanzelfsprekend om orthodox-religieuze homo's te accepteren. Terwijl hun geloof binnen de eigen religieuze groep wel wordt aanvaard, hebben ze daar het probleem met hun geaardheid. Ganzevoort vraagt zich af of deze groepen hetzelfde emancipatieproces moeten doormaken als is voltrokken binnen de liberale witte samenleving. 'We gooien soms makkelijk seksuele gevoelens, gedrag en identiteit op één hoop en maken er een alles-of-niets-pakket van. Dat heeft geholpen om homo's als groep te erkennen maar het beperkt ook de mogelijkheden. In sommige culturen is het al heel wat als mensen ruimte vinden om hun gevoel of hun gedrag te accepteren. Dan betekent het claimen van een openlijke homo-identiteit dat ze de banden met hun kerk en gemeenschap moeten doorsnijden. Dat is een heel hoge prijs en ik vind niet dat je het mensen kwalijk mag nemen als ze wel het één doen maar niet het ander. Kiezen voor de weg van de harde emancipatie, heeft als gevolg het doorsnijden van je banden met de kerkgemeenschap. Dat betekent uitstoting. Bij zachte emancipatie, zoek je de grenzen op. Wat kan nog wel en wat nog niet? Per persoon, per gemeenschap is te bepalen welke route haalbaar is. Uiteindelijk moet men in elke kring zelf de beste vorm van emancipatie ontdekken.'

Ook in orthodoxe kerkelijke kringen kan volgens hem veel. Tenminste, wanneer je niet frontaal de discussie over homoseksualiteit aangaat. Zolang de kerk geen officieel standpunt hoeft in te nemen, is er meer mogelijk dan je zou verwachten. 'Ik weet van kerken waar homo-stellen elke zondag de dienst bijwonen. Dat kan, zij horen erbij. Maar naar buiten toe zal de kerkleiding homoseksualiteit afkeuren. Ja, dat is een vorm van gedogen. En dat is al heel wat. Je kunt daarover negatief over doen, maar het is een heel belangrijke stap. Op termijn helpt het om ook binnen de moeilijkere stromingen meer ruimte te scheppen en tot gesprek te komen. Op bescheiden schaal, bijvoorbeeld bij organisaties als Contrario en het CHJC, opent men deze discussie binnen christelijke orthodoxe kringen.'

In Nederland vond tussen 1960 en 1980 de omslag plaats naar de algemene aanvaarding van homoseksualiteit. Zo'n proces kent volgens Ganzevoort ook verliezers, zoals bovengenoemde groepen. Hoe om te gaan met religieus verschillende opvattingen over homoseksualiteit?

'Over integreren en multiculturaliteit is de afgelopen jaren veel te doen geweest. Maar er vond geen dialoog in het openbaar plaats. Deze dialoog moet volgens mij beginnen wanneer een imam als El Moumni beweert dat ze homo's met hun hoofd naar beneden van het dak moeten gooien. Er volgde een hoop mediaheisa op die uitspraak. Maar er gebeurde verder niets. En nog steeds niet. Het gesprek komt in het openbaar veel te weinig op gang. Natuurlijk zijn er allerlei kleinschalige initiatieven, maar het publieke debat wordt te veel gekleurd door tegenstanders van de dialoog. Daarom is Nederland ook geen werkelijke multiculturele samenleving. Zonder dialoog kan het alleen maar mislukken.'

Een dialoog ontstaat volgens hem met het besef dat de ander anders is. Nadat hij een lezing over homoseksualiteit had afgerond, reageerde iemand vanuit de zaal. 'U bent één ding vergeten: homoseksualiteit is pervers.' Ganzevoort: 'Kijk, dan begint het pas. Ten eerste om bij elkaar te erkennen dat het zo diep zit. Dat het niet alleen interessante standpunten zijn maar een diep gevoelde afkeer, weerstand. Daarmee begint het proces van inleven en trachten te begrijpen. Dat is het begin van een dialoog. Mijn vraag luidt bijvoorbeeld: hoe komt imam El Moumni tot zijn uitspraken? Aan verbieden van zulke uitlatingen heb ik geen behoefte. Wel aan het zoeken naar achterliggende redenen. Daar begint het noodzakelijke gesprek.'

Is acceptatie van homoseksualiteit de lakmoesproef voor een vrije multiculturele samenleving? Deze stelling vindt Ganzevoort te beperkt. 'Dat is net zoiets als dat we de mate van tolerantie onder Nederlanders kunnen afmeten aan de frequentie waarmee ze couscous eten. Allochtonen moeten leren accepteren hoe wij hier omgaan met homoseksualiteit. En wij moeten leren accepteren dat zij daarmee moeite kunnen hebben.

Maar het gaat niet alleen om een simpele aanvaarding van homoseksualiteit. Belangrijker vind ik dat we het hele systeem van gender ter discussie stellen: wat is mannelijk, wat is vrouwelijk? Zolang we namelijk de wereld simpel in tweeën proberen te verdelen, beperken we ook mensen in hun mogelijkheden. Man-vrouw, homo-hetero, enzovoorts. Vroeger werd vaker naar homostellen gekeken met een hetero-blik: de een moest dan het mannetje zijn en de ander het vrouwtje. Dat lijkt bijna verdwenen te zijn en dat vind ik winst.'

'Vrijheid ontstaat pas als mensen gewoon kunnen zijn wie ze zijn, in alle diversiteit. Dat betekent ook dat we steeds kritisch kijken naar onze visies op homoseksualiteit. De verklaring dat homoseksualiteit is aangeboren, heeft

geholpen om ruimte voor homo's te claimen. Ook binnen kerken. Toch valt daar nog wel iets op af te dingen. Het blijkt dat seksuele oriëntatie niet altijd en niet helemaal genetisch bepaald is. Voor mij is echte vrijheid niet dat je alleen maar je natuur volgt, maar ook dat je vrij bent om te kiezen wie je wilt zijn. Wat dat betreft is het aangeboren-argument niet doorslaggevend.'

Als homoseksualiteit niet meer bestaat, is de homo-emancipatie voltooid, meent Ganzevoort. 'Dus als die hokjes er niet meer toe doen. Daarvoor is het nodig dat het zichtbaar wordt, maar ook dat blijkt dat het eigenlijk helemaal niet zo veel afwijkt. Daarom heb je bij de emancipatie ook twee soorten voorbeeldfiguren nodig. Kijk maar wat bekende Nederlanders zoals Albert Mol of Jos Brink hebben betekend. De ene valt op omdat ie zo anders is, de ander omdat ie zo gewoon is. Beiden hebben we nodig om homo's zichtbaar te maken. Vaak wordt er gezegd, zeker vanuit conservatieve en dus ook vanuit religieuze hoek dat de homo-beweging zo provokeert, en dat je tegenwoordig voortdurend wordt overspoeld met homoseksualiteit. Ik vind dat heel erg meevallen. Zeker als je het vergelijkt met de heteroprovocatie. Wat er op TV en bij carnaval aan heteroseksualiteit wordt uitgedragen gaat veel verder. Kijk maar naar alle seksreclames 's avonds laat. Maar tegelijk: je moet ook homoseksualiteit niet bij mensen door de strot duwen. Daarmee creëer je alleen maar weerstand. Een Gayparade op het Mercatorplein in Amsterdam of in Staphorst op punters, lijkt me niet verstandig. Je kan het doen maar persoonlijk vind ik het niet handig als we graag een dialoog willen. Dan moet je slim een strategie uitzetten en dat is een kwestie van een winst- en verliesrekening opmaken.'

Hoe ziet Nederland er over tien jaar uit, waar zijn we met de tolerante Nederlandse samenleving? Ganzevoort ziet een openere, volwassenere homobeweging. 'Ze zijn genuanceerder en ook de diversiteit neemt toe, zeker onder jongeren. Ik verwacht dat in de strenge hoeken in islamitische en christelijke kring de discussie zal doorgaan. Er gebeurt momenteel heel veel. Mensen zijn hierover in gesprek. Het wrikt en kraakt. Een deel van de homo's in deze kringen zal kiezen voor de liberale stroming. Ook wanneer ze zich inhoudelijk meer thuis voelen in de orthodoxe hoek. Een deel zal in de kast blijven en onzichtbaar doorgaan. Daarover maak ik me zorgen omdat het makkelijk ten koste van deze mensen gaat. Onder andere door de religieuze druk die ze kunnen ervaren. Zij blijven problemen houden. Ik hoop dat diegenen die daar niet tegen opgewassen zijn snel ergens anders een religieus onderkomen vinden. Het is goed als religieuze groepen de ontwikkelingen in hun eigen tempo kunnen meemaken.'